

Postoje različiti načini da se ispiše istorija liberalizma - trasiranjem njegovih filozofskih osnova u francuskom i britanskom prosvetiteljstvu, društvenih uslova pada aristokratije i uspona francuske buržoazije te ekonomske tranzicije od feudalizma ka kapitalizmu osamnaestovekovne Evrope - no, ukoliko takve istorije pretenduju da budu kritičke, morale bi da pođu ne od samorazumevanja liberalizma, nego da to samorazumevanje dovedu u pitanje. Ukoliko definišemo liberalizam isključivo kroz njegove vlastite političke pojmove - govor o slobodi pojedinca, ograničavanje vlasti, građansko društvo itd. - onda istorija liberalizma prestaje biti razumljiva. Prema Domenicu Losurdu, tada se postavlja pitanje kako locirati same liberale, od kojih su neki otvoreno zagovarali ropstvo (Calhoun, Hutcheson), borili se protiv "demokratskog apsolutizma" (Calhoun, Hamilton), protiv uključivanje manjina odnosno bili zagovornici dečjeg rada (Hobbes, Locke), te bili, prema Ishayu Landi, apologeti fašizma (Mises), socijalne eugenike, rasizma itd. Međutim, za razliku od pukog komparativizma kojim se nedostaci ili regresivne manifestacije liberalizma delegitimišu putem sličnosti sa drugim sistemima (fašizam, autoritativni režimi itd.), razloge za istorijski polimorfan

razvoj liberalizma treba tražiti u njegovim vlastitim protivrečnostima.

Noseći pojmovi liberalizma, poput demokratije, egalitarnosti i ekonomskog progresa, ne smeju se stoga predstaviti kao koherentni delovi jedne harmonične celine ili puke ideološke floskule, već takođe kao međusobno protivrečne pojave. Koren tih protivrečnosti može se naći u činjenici da liberalizam, shvaćen kao specifična političko-ekonomska konfiguracija, počiva upravo na konstantnom razdvajanju sfere političkog od sfere ekonomije. Istorije pomenutih pojmova – reprezentativne demokratije, pravne egalitarnosti i zasebnosti progresa u ekonomskoj sferi – ne mogu se razumeti bez konstantne institucionalizacije ekonomske sfere u kojoj tržišna dinamika određuje sve ostale društvene veze. Tako je, prema E. M. Wood, univerzalizacija liberalne demokratije počivala na isključivanju socijalne i ekonomske zaštite samog građanstva; T. H. Marshall će naglašavati kompatibilnost ideje da je individua nosilac građanstva sa tržišnom ekonomijom koja podrazumeva konkurenciju navodno samostalnih individua (bile one pravne individue-firme ili osobe) te darivanje pravnog statusa građanstva radništvu ne kao klasi nego kao skupu individua. U pitanju je konstitutivna slepoća na klase: u smislu formalno-pravne egalitarnosti, sa liberalizmom po prvi put u istoriji nastaje ideja da se mogu izjednačiti eksploatatori sa eksploatisanima, odnosno da je onaj koji eksploatiše pravno jednak eksploatisanom.

Nadalje, početak svakog ekonomskog udžbenika, ideja da “radnik prodaje vlastitu radnu snagu jer nema druge imovine”, prema Michaelu Perelmanu je istorijski lažna: upravo je nju trebalo prvo zakonski regulisati i institucionalizovati nakon što su Smith, Ricardo i klasični ekonomisti već počeli da je smatraju tržišnom nužnošću, da bi ona zaista to i postala (kroz uništavanje uslova za samoodrživost radništva). U tom smislu, nastanak i razvoj isključivo tržišne prinude kao osnovnog mehanizma reprodukcije života bio je istorijski novum. On nije prirodna početna tačka nijedne privrede, nego legalno, institucionalno i politički stvorena sfera u kojoj se

robna razmena konstantno reguliše, ekonomskim koliko i izvan-ekonomskim odnosno prisilnim sredstvima. Spoj između na početku pomenutih anti-demokratskih odnosno autoritarnih tendencija unutar samog liberalizma može se čitati upravo u ovom ključu, kao izraz njegovih unutrašnjih protivrečnosti: autonomizacije ekonomske sfere i njenog odvajanja od političke.

Za daljnje čitanje:

- Landa, Ishay (2010) *The Apprentice's Sorcerer: Liberal Tradition and Fascism*, Leiden: Brill.
- Losurdo, Domenico (2014) *Liberalism: A Counter-History*, London: Verso.
- Marshall, Thomas Humphrey (2009), "Citizenship and Social Class", *Inequality and Society*, ur. Jeff Manza i Michael Sauder, New York: W. W. Norton & Co., str. 148–154.
- Meiksins Wood, Ellen (1990) "On the uses and abuses of civil society", *Socialist Register*, br. 26, str. 60–84.
- Meiksins Wood, Ellen (1995) *Democracy Against Capitalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Perelman, Michael (2000) *The Invention of Capitalism*, London: Duke University Press.
- Polanyi, Karl (1999) *Velika preobrazba: politički i ekonomski izvori našeg vremena*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- Tamas, Gaspar Miklos (2015) *Capitalism and Democracy: is Democratic Capitalism an Oxymoron?* Dostupno na: www.youtube.com/watch?v=UUKOk7ExSoo